

MIHAI VITEAZUL LA GURUSLĂU

Două documente arhivistice din 1859

Așa cum se admite în general, evenimentele istorice importante sînt păstrate în memoria oamenilor, în medie, 200 de ani, limită de la care încep să se dilueze, să fie „alterate“ de imaginație, creîndu-se astfel legendele¹. Aceasta înseamnă că, după scurgerea unui asemenea timp, *trebuie să facem o distincție*, pe cît se poate de clară, *între adevăr*, respectiv între adevărul istoric — în înțelesul de fapt istoric, de eveniment istoric care s-a consumat anume cîndva și undeva, și în anumite condiții date și cunoscute — și *între legendă* — în înțelesul de „date“ adăugate faptului istoric, evenimentului istoric, date ce tind dacă nu să-l înlocuiască total, ci să-l „înfrumusețeze“, să-l dirijeze (de obicei) spre o idee centrală, dominantă, asupra faptului, evenimentului sau personalității istorice respective.

Odată cunoscut — și acceptat — acest adevăr, trebuie să mai precizăm că, în asemenea cazuri, *nu se poate pune semnul egalității între „legenda“ istorică* — în sensul admis mai sus — și *interpretarea istorică, științifică*, respectiv între ceea ce se adaugă, în mod „obiectiv“, odată cu trecerea timpului, unui eveniment istoric și, ceea ce obișnuit numim, explicarea științifică și înțelegerea evenimentului istoric dat, dacă admitem că însăși istoria luată în general, nu este altceva decît o știință a înțelegerii.

Ținînd seama de cele de mai sus, vom încerca să prezentăm informațiile și aprecierile — cuprinse într-un document din 1859 — privitoare la Mihai Viteazul. Respectiv: *Mihai Viteazul la Guruslău, în 3 august 1601*. Deci, cu 259 de ani anterior consemnării evenimentului istoric (binecunoscut astăzi) într-un document arhivistic de la jumătatea secolului al XIX-lea. Documentul în cauză este o „arătare schematică“², maintată, cu un raport însoțitor³, la solicițarea întîiului episcop greco-

¹ Pentru „alterarea“ evenimentelor istorice în tradiția populară, vezi I. Lupaș, *Răscala țaranilor din Transilvania la 1784*, Cluj, 1934, p. 189—191 și 195—202; și I. Pascu, *Istorie și epistemologie*. Comunicare prezentată la simpozionul național cu aceeași tematică, ținut la Cluj-Napoca în zilele de 13—14 decembrie 1976.

² *Arhivele Statului Cluj-Napoca*. Fond: Episcopia greco-catolică Gherla-Cluj, nr. 3801/1859. Vezi *Anexa I*. Semnalarea o datorez colegului Al. Neamțu, căruiu îl duc și pe această cale mulțumirile mele.

³ Vezi *Anexa II*.

catolic al Gherlei, Ioan Alexi, de către Iosif Vaida, viceprotopop de Brebi și paroh în Popeni, la 12 noiembrie 1859. El cuprinde numeroase date referitoare la cele 13 parohii subordonate — și anume: *Brebi*; *Cigleanu*⁴; *Tigani*⁵; *Agireșiu*⁶; *Firminișiu*⁷; *Gîrcieiu*⁸; *Herecleanu*; *Creaca*; *Moigradu*; *Mîrsidu*; *Poptelecu*⁹; *Prodănești* și *Fundul Cetăței*¹⁰. Cînd ajunge la descrierea satelor Crișeni, Hereclean și Ortelec, introduce și citeva informații și aprecieri privind bătălia purtată de Mihai Viteazul — împreună cu Gh. Basta — împotriva lui Sigismund Báthori la 3 august 1601. Interesate și valoroase pentru noi, informațiile asupra cărora ne vom opri în continuare, sînt prezentate — așa cum se va vedea — diferențiat, de la localitate la localitate. Dar să le luăm pe rînd și, în parte, în nuditatea lor¹¹.

1. *Crișeni*. Arătîndu-se că de această parohie aparține și filia Oaia — „în ungurește și în germană *Vaja*, odinioară tîrg vestit cu locuitori unguri romano-catolici“ —, documentul ține să precizeze în continuare: „dar în anul 1601, în ziua de 3 august — cu prilejul luptei lui Mihai cel Mare (Michaelis Magni), principele Țării Românești (Valachiae), și a generalului austriac Basta împotriva lui Sigismund Bathori, principele Transilvaniei, în apropiere de Guruslău, începută cu succes — a fost complet distrus“. Apoi arată, în continuare, că „ruinele renumitei sale biserici de piatră — amănuntul este demn de reținut de către arheologi¹², îndeosebi istorici ai artei — mai dăinuie încă și astăzi“, adăugînd, tot despre tîrgul Oaia, următoarele: „după aceea a fost reconstruit de către români, în care chip satul a rămas pînă în 1818, cînd a fost preschimbat în prediu de către Anton Sebeș și contele Carol Andrassy“¹³.

⁴ C. Suci, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, București, 1967, I, A—N, localitatea apare sub forma: *Ciglean*.

⁵ *Ibidem*: *Crișeni*.

⁶ *Ibidem*: *Aghîreș*.

⁷ *Ibidem*: *Firminiș*.

⁸ *Ibidem*: *Gîrcieiu*.

⁹ *Ibidem*: *Popeni*.

¹⁰ *Ibidem*: *Ortelec*.

¹¹ E necesar, credem, să precizăm că documentul pe care îl publicăm în continuare oferă bogate informații despre organizarea viceprotopopiatului și bunurile bisericii, despre personalul bisericesc (cu numele și vîrsta preoților); consemnează numărul și religia tuturor locuitorilor trecutului Brebi, pe localități: în total 21. Se arată și anul de cînd anume are fiecare parohie registre matricole de stare civilă. Sînt menționate toate elementele demne de a fi evidențiate — produse deosebite, zăcămintele minerale etc. —, îndeosebi datele istorice și vestigiile arheologice. Pentru învățămînt, oferă date privind școlile existente la acea dată și numărul copiilor de vîrstă școlară. În sfîrșit, un spațiu ceva mai amplu este acordat istoriei orașului Zalău și instituțiilor care funcționau la acea dată.

¹² Vezi prezentarea pe larg a problemei la R. Ardevan, *Vestigii arheologice sălăjene semnalate la 1859*, Acta Musei Porolissensis, I, 1977, p. 135—138.

¹³ Fără să ne oprim acum asupra problemelor ridicate de acest pasaj — regăsite, de altfel, și în alte locuri ale documentului nostru — trebuie să arătăm că aici autorul „arătării“, nu este influențat de tradiție, ci se dovedește de-a dreptul tributar acelei istoriografii tot mai ostile continuității românilor pe aceste plaiuri

Printr-un text mai puțin bogat, dar în care regăsim unele din ideile de mai sus — reuate, de altfel, cum vom vedea în continuare, și în cazul celorlalte localități —, este legată și parohia Crișeni de eveniment: „*a fost și ea odinioară sat unguresc — sună textul —, dar va fi ars ca și Oaia în anul 1601, în ziua de 3 august, (sat) pe care au început apoi să-l locuiască românii*“.

În ceea ce privesc informațiile direct legate de Mihai Viteazul și bătălia de la Guruslău, în acest fragment sînt cit se poate de exacte și, în același timp, aducătoare de precizii bine venite pentru noi. Avem în vedere, în acest sens, ziua desfășurării luptei (3 august 1601); *protagoniștii* în ordinea ponderii aportului fiecăruia (Mihai, zis cel Mare, și apoi Basta); *locul* desfășurării bătăliei (în apropiere de Guruslău). Infiltrații de „legendă“ apar, aici, doar legat de problemele colaterale, cele decurgînd din evenimentul central: „înlocuirea, în cele două localități, a populației maghiare cu populație română. Și pentru că acest fapt se petrece după victoria lui Mihai Viteazul, este evidentă originea „sursei“¹⁴.

2. *Hereclean*. După ce se precizează că „*parohia Hereclean, înainte de anul 1800 era numită, pe ungurește Harokjan*“, aflăm alte amănunte despre eroul nostru, ca și despre bătălie, locul de desfășurare etc. Anume: Herecleanu „*este vestit datorită glorioasei victorii* (glorioasa victorie) *și a lui Mihai cel Mare, fost principe al Țării Românești, asupra lui Sigismund Bathori, principele Transilvaniei, luptă care s-a desfășurat — atenție asupra amănuntului — lângă riul zis Valea Zelaului. Cu acea ocazie au căzut de ambele părți — confuzia este evidentă, amestecîndu-se numărul participanților uneia din părți cu cel al victimelor*¹⁵ *— 30.000 (de oameni), care toți se odihnesc în locul de curînd deștelenit, din apropiere*“. Fraza următoare, conține, pe lângă o valoroasă apreciere concordantă cu adevărul istoric, o reconfirmare a sursei bănuite și anterior¹⁶ sau reconfirmare a datei, și o confuzie, probabil datorată unei formulări eronate: „*Aceasta este bătălia aceea celebră, care se spune în istorii că s-ar fi dat lângă Guruslău, ceea ce nu e adevărat* (quod non est verum). *Ea s-a petrecut în 3 august 1601*“. Și aici se repetă ideea înlocuirii, integrale, a unei populații cu alta. Anume că Hereclean, „*a fost ars*“ în 1601 — afirmație care pare a „explica“ îndoiala cu privire la locul bătăliei — și „*reclădit a doua oară de către români*“.

3. *Ortelec*. Pentru interesul care presupun că-l va prezenta, în primul rînd pentru zălăuani, — dar nu numai pentru ei —, o să reproducem integral, în traducere, și fără comentarii următoarele texte consacrate parohiei Ortelec, respectiv localității despre al cărei nume documentul

aramoșești și care a răstălmăcit, începînd de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea, cu bună știință evenimente și date care puteau să „ateste“ imigrarea românilor în Transilvania. Epoca și faptele legate de numele lui Mihai Viteazul nu puteau lipsi, firește, nici ele acelor interpretări.

¹⁴ Cu un alt prilej vom reveni asupra acestor probleme.

¹⁵ Ultimele evaluări de V. Atanasiu, *Mihai Viteazul. Campania*, București, 1972, p. 281.

¹⁶ Vezi nota 13.

face următoarele precizări introductive: „Parohia *Vartelek*, romanice *Fundul Cetatei*, latine *Fundus Castris*, germanice *Burggrund*“. Mai departe se spune „*De aceasta aparține filia Zilah, în românește Zelau, în nemțește Waltenberg; acest ținut a avut numele de Ziloch pînă în anul 1601, în ziua de 3 august, cînd a fost complet distrus — în acel loc unde fusese întemeiat — de către eroul Mihai cel Mare, gloriosul principe al Țării Românești, cu ocazia luptei de la Hereclean, începută împotriva nestatornicului Sigismund Bathori, principele Transilvaniei; care loc în prezent este numit Farkasdomb*“.

Acest text conține, așa cum se poate vedea, alte valoroase aprecieri la adresa lui Mihai Viteazul — numit, cu consecvență, cel Mare; astfel trăia probabil acesta în conștiința maselor la mijlocul veacului al XIX-lea. De data aceasta însă este amintit singur. Ni se reconfirmă, pentru a cîta oară!?, data reală în care a avut loc bătălia. Legarea Herecleanului și, cu ajutorul „legendei“, și a Zalăului de evenimentele care s-au derulat în ziua de 3 august 1601, își are și ea semnificația și valoarea sa pe plan local, atît pentru secolul trecut, cît și pentru zilele noastre.

În ceea ce privește importanța, ieșită puțin din comun, a documentului arhivistic, pe care îl publicăm aici, am putea reține — în încheiere — că aceasta este dată, printre altele, de următoarele:

— În primul rînd de *conținutul relativ bogat* al documentului, cuprinzînd atît informații și date „concrete“, cît și consemnarea intrării lui Mihai Viteazul, după două veacuri și jumătate, în „legendă“, așa cum s-a văzut legendă strîns legată de prezența marelui voievod român pe aceste meleaguri și a strălucitei sale victorii de la Guruslău, obținută în confruntarea cu „nestatornicul“ Sigismund Bathori;

— *Reconfirmarea datei exacte* a bătăliei de la Guruslău: 3 august 1601;

— Aprecierile directe, cu valoare de judecată, făcute la adresa lui Mihai Viteazul, inclusiv Gh. Basta și Sigismund Báthori;

— *Timpul în care a fost redactat documentul*: 1859. Destul de tîrziu, în raport cu evenimentele consumate în împrejurimile Guruslăului la începutul veacului al XVII-lea, dar în anul în care fusese înfăptuită Unirea Principatelor și puse bazele statului național român unitar modern; și

— *Infirmarea unei aserțiuni*, îmbrățișată pînă și de către unii înaintași și contemporani ai noștri¹⁷, anume că Mihai Viteazul nu s-ar fi bucurat de „simpatie“ în sînul propriului său popor și, de aceea, ar lipsi din tradiția populară.

Despre toate acestea lăsăm să vorbească, însă, textul documentelor pe care le înfățișăm integral în paginile ce urmează.

ALEXANDRU MATEI

¹⁷ Ne mărginim să amintim aici un singur exemplu: N. Iorga, *Soarta faimei lui Mihai Viteazul*, în *Istoria lui Mihai Viteazul*, București, 1968, p. 423—430.

ANEXE

I

1859 noiembrie 12, Popeni. Însemnarea șematismală, întocmită de viceprotopopul Iosif Vaida, pentru tractul Brebi, cuprinzând informații privind 13 parohii, respectiv 21 de localități.

1) Parochia *Bréd*, romanice Brebi, hungarice Bréd, est parochia antiqua, ecclesia ad Sanctissimos Archangelos; templum ligneum, in statu mediocri, prout et domus parochialis; matriculas habet ab anno 1850. Cantor: Andreas Popu. Parochus: Reverendus Dominus Georgius Popu, natus anno 1809, ordinatus 1835, die 16-a Martii.

Hic erat quondam monasterium monachorum ordinis Basilii Magni, cuius ruinae hodie quoque videntur, et clenodia, ita et imagines iconostaseos eius transmutatae sunt anno 1780—1 in moderna ecclesia, ubi nunc quoque inveniuntur. Distat a sede episcopale 6 miliaria.

Animae	G.C. ¹⁸	R.C.	Gr. n.u.	A.C.	H.C.	Jud.	Distat a matre horis
In matre Summe per se	718	10					

Schola communalis lignes, expensis communitatis 1851—0 simpliciter erecta.

Scholares utriusque sexus 99.

Ludi magister Dominus Ioannes Popu.

Schola dominicalis non frequentatur.

2) Parochia *Csiglén*, romanice Cigleanu, hungarice et germanice Csiglén, parochia antiqua, ecclesia ad Sanctissimos Archangelos; templum ligneum in statu debili, prout et domus parochialis. Parochus: Reverendus Dominus Theodorus Companu, natus anno 1806 die 15-a Maii, ordinatus autem 1835, die 22-a Augusti. Cantor: Ioannes Terek. Distat a sede episcopali 5 miliaria, a sede vicearchidiaconali 1/2 miliaria.

Animae	G.C.	R.C.	Gr.n.u.	A.C.	H.C.	Jud.	Distat a matre horis
In matre Summa per se	292						

Schola non datur, prout nec paedagogus. Pueri utriusque sexus habiles ad frequentandam scholam sunt 40.

¹⁸ Pentru o mai ușoară și corectă lectură, dăm aici dezlegarea prescurtărilor utilizate la alcătuirea tabelelor:

g.c. = graeco-catholici

R.C. = Romano-catholici

Gr.n.u. = Graeci non-uniti

A.C. = Augustana confessione

H.C. = Helvetica confessione

Jud. = Iudaei.

Sibo, filialis parochiae Cseglény e districtu vicearchidiaconali Brèd.
Ecclesia ad Sanctissimos Archangelos, lignea, arundine tecta.
Matricula existit ab 1824.

Animae	G.C.	R.C.	R.C.	Gr.n.u.	H.C.	Mosaicae	Distat a matre horis
In filiali Sibo oppidum	195	18	—	—	847	23	1

Schola deest.

3) Parochia *Czigányi*, romanice Cigani, hungarice et germanice Czigányi, parochia antiqua, ecclesia ad Sanctissimos Archangelos, templo caret ab anno 1839, dum combustum est. Parochus: Reverendus Dominus Theodorus Ortianu senior, natus anno 1780, ordinatus anno 1810. Cooperator: Reverendus Dominus Theodorus Ortianu junior, natus 1829, die 28-a Augusti, ordinatus 1852, die 21-a Februarii. Cantor et ludi magister: Ioannes Ortianu.

Huc pertinet filia Vaja, romanice Oia, hungarice et germanice Vaja, quondam oppidum celebre cum incolis Hungaris romano-catholicis, sed anno 1601 die 3-a Augusti, occasione proelii Michaelis Magni principis Valachiae et generalis austriaci Basta contra Sigismundum Báthori principem Transilvaniae penes Goroszlo cum victoria initi, penitus deletum; illustris eius ecclesiae lapideae ruinae hodie quoque superstant; postea reaedificatus a Romanis, qua pagus exstitit usque 1818, dum per Antonium Sebes et comitem Carolum Andrassy dominos terrestres in praedium conversus est.

Parochia Cziganyi quoque fuit quondam pagus hungaricus, sed anno 1601, die 3-a Augusti, sicuti Vaja combustus, quem postea Romani inceperunt colere. Hic inveniuntur aquaeductus ab antiquis Romanis.

Prout mater ita et filia distat a sede episcopali 6 miliaria, a sede vicearchidiaconali 3/4 miliaria.

Animae	G.C.	R.C.	Gr.n.u.	A.C.	H.C.	Jud.	Distat a matre horis
In matre	532	5	—	—	—	—	—
In filiali Vaja, ecclesia caret	53						14
Summa	585	5					

Et mater et filialis eandem scholam ligneam et valde debilem habent; scholares utriusque sexus 62. Paedagogus: Dominus Ioannes Ortianu, qui et cantor in matre.

4) Parochia *Egrespatak*, romanice Agiresiu, hungarice Egrespatak, germanice(?).

Parochia antiqua, ecclesia ad Sanctissimos Archangelos, lignea, in statu pessimo, prout et domus parochialis. Parochus: Reverendus Dominus Elias Fortis, natus anno 1821 die 20-a Iulii, ordinatus 1844 die 29-a Ianuarii. Cantor: Demetrius Morariu.

Huc pertinet filia *Gurzofalva*, romanice Fetindia, cum templo ligneo, in statu malo; hic datur et domus parochialis, prout et portio canonica integra, quoniam haec filialis spectabatur sicuti ecclesia mater usque annum 1852—um, dum incorporata est modernae matri, et usque memoratum annum semper habuit suos parochos.

Cantor est Georgius Dobocanu.

Animae	G.C.	R.C.	Gr.n.u.	A.C.	H.C.	Jud.	Distat a matre horis
In matre	615	3			200	9	
In filiali Gurzofalva	260						
Summa	875	3			200	9	1

Matriculae dantur ab anno 1824.

Ambae distant a sede episcopali 7 miliaria, a vicearchidiaconali 3 miliaria. Scholis carent. In matre reperiuntur 42 proles utriusque sexus, habiles ad frequentandam scholam, in filiali autem 22.

5) Parochia *Fürményes*, romanice Firminisiu, parochia mater, antique, ecclesia ad Sanctissimos Archangelos, lignea, in statu mediocri, prout et domus parochialis. Parochus: Reverendus Dominus Basilius Mihutiu, natus anno 1815 et ordinatus 1837. Cantor: Elias Mihutiu.

Huc pertinet filia: Szilágyfő Keresztur, romanice Cresturulu de Silvania, sine templo.

Matriculae dantur ab anno 1824.

Distat et mater et filia a sede episcopali 5 1/2 miliaria, a vicearchidiaconali 1/4 miliaria.

Animae	G.C.	R.C.	Gr.n.u.	A.C.	H.C.	Jud.	Distat a matre horis
In matre	447	7			11		
In filia	7	12			558	6	1
Summa	454	19			569	6	

Schola non datur tantum in matre ab anno 1850 erecta, lignea, in statu mediocri; proles scholares utriusque sexus 63. Ludi magister idem qui cantor in matre.

6) Parochia *Görcsön*, romanice Gârceiu. Parochia mater, antiqua, ecclesia ad Sanctissimos Archangelos, lignea, in statu mediocri, prout et domus parochialis. Parochus: Reverendus Dominus Basilius Aciu, natus anno 1800, ordinatus 1821 die 24-a Martii. Cantor: Ioannes Popu.

Huc pertinet filia: Nagy Doba, romanice Doba Mare, sine templo, item sine domo parochiali, et portione canonica.

Et filia: Kis Doba, romanice Doba Mica, cum templo, sine domo parochiali et sine portione canonica.

Administrator et cantor in ambabus filiabus item qui cantor in matre.

Animae	G.C.	R.C.	Gr.n.u.	A.C.	H.C.	Jud.	Distat a matre horis
In matre	338	53			332		
In filia Nagy Doba	41	1		3	365		2/4
In filia Kis Doba	109	6			300	11	3/4
Summa	538	60		3	997	11	

Matriculae inveniuntur ab anno 1814—0 in matre, in filiabus autem ab anno 1831.

Schola datur in matre ab anno 1851, proles habiles ad frequentandum sunt 57. Paedagogus: Alexander Popu.

In filiabus scholae non sunt.

Distant a sede episcopali 7 1/2 miliaria, a vicearchidiaconali 3/4 miliaria.

7) Parochia *Haraklány*, romanice Herecleanu; ante annum 1800 Harokján nominabatur hungarice; parochia mater, antiqua, ecclesia ad Sanctissimos Archangelos, lignea, valde vetus, et penitus ruinata, prout et domus parochialis. Parochus: Reverendus Dominus Ioannes Ortianu, natus anno 1797 die 25-a Augusti, ordinatus 1825 die 1-a Augusti. Cooperator: Reverendus Dominus Petrus Ortianu, natus anno 1821 die 27-a Iunii, et ordinatus anno 1845 die 15-a Martii. Cantor: Constantinus Marianu.

Memorabilis est a gloriosa victoria Michaelis Magni quondam principis Valachiae adversus Sigismundum Bathori principem Transilvaniae, quae pugna accidit penes fluvium „Valé Zelaului“ dictum, illa occasione ex ambabus partibus ceciderunt 30.000, qui omnes requiescunt in proximo nunc arabili collo. Hac est illud memorabile praelium, quod in historiis penes Goroszlo accidisse nominatur, quod non est verum. Evenit hoc in 3-a Augusti 1601.

Districtus archidiaconalis a pago Haraklány nominabatur usque annum 1828, et tantum posthac suscepit nuncupationem a pago Bréd modernam.

Memorabilis est praeterea a fodinis salitri, aqua marina acidósa, et a pulcherrimis suis animalibus cornutis.

Hic pagus ante annum 1601 fuit hungaricus, tunc combustus, iterum reaedificatus per Romanos, inveniuntur aquae ductus et tegulae ab antiquis Romanis.

Matriculae dantur ab anno 1833.

Animae	G.C.	R.C.	Gr.n.u.	A.C.	H.C.	Jud.	Distat a matre horis
In matre	501				28	5	
Summa per se							

Domus scholaris exstat ab anno 1852, nondum parata; proles habiles ad frequentandam scholam utriusque sexus sunt 58. Ludi magister non est.

Parochia distat a sede episcopali 8 miliaria, a vicearchidiaconali 1 miliarium.

8) Parochia *Karika*, romanice Creaca, parochia mater, antiqua, ecclesia ad Sanctissimos Archangelos, lignea, in statu mediocri, ita et domus parochialis. Parochus: Reverendus Dominus Basilius Vlaicu, natus anno 1817, ordinatus anno 1844, die 5-a Martii. Cantor: Constantinus Popu.

Matriculas habet ab anno 1823.

Huc pertinet filia Zsákfalva, romanice Jiacu, parochia greaca non unita, vel potius dissunita, quae anno 1839 defecit totaliter. Ambae distant a sede episcopali 6 miliaria, a vicearchidiaconali 2 miliaria.

Animae	G.C.	R.C.	Gr.n.u.	A.C.	H.C.	Jud.	Distat a matre horis
In matre	423						
In filia			528			6	1
Summa	423		528			6	

Schola in matre superstat erecta ab anno 1851, sed nondum perfecta.

Proles aptae ad frequentandum scholam dantur 61. Ludi magister vacat.

9) Parochia *Mojgrád*, romanice Moigradu. Parochia antiqua, ecclesia ad Sanctissimos Archangelos, lignea, in statu pessimo, prout et domus parochialis. Parochus:

Reverendus Dominus Constantinus Popu, natus 1793, ordinatus 1820. Cantor: Simeon Popu.

Matriculas ducit ab anno 1831.

Memorabilis ab uno veteri castro, cuius ruinae hodie quoque videntur, a fodinibus calcis, pluribus aquae ductibus Romanorum antiquorum, et via lapidea eorumdem.

Animae	G.C.	R.C.	Gr.n.u.	A.C.	H.C.	Jud.	Distat a matre horis
In matre	550						
Summa per se							

Schola erecta est ab anno 1851, sed a nemine frequentatur.

Proles habiles ad frequentandum utriusque sexus 60. Ludi magister vacat.

Distat a sede episcopali 7 miliaria, a vicearchidiaconali 1 1/2 miliaria.

10) *Nyrsid*, romanice Mirsidu, parochia antiqua, ecclesia ad Sanctissimos Archangelos, cum templo ligneo, vetusto, et simili domo parochiali straminibus tecta. Parochus: Reverendus Dominus Theodorus Popu, natus 1828 die 30-a Iunii et ordinatus 1854 die 18-a Februarii.

Matriculas habet ab anno 1825.

Cantor: vacat. Distat a sede episcopali 6 miliaria, a vicearchidiaconali 1/4 miliaria.

Animae	G.C.	R.C.	Gr.n.u.	A.C.	H.C.	Jud.	Distat a matre horis
In matre	300	8			62	3	
Summa per se							

Schola erecta est anno 1850, sed non frequentata huc usque. Proles scholares utriusque sexus 20.

11) Parochia *Paptelek*, romanice Poptelecu, latine Fundus Sacerdotalis, parochia antiqua, ecclesia ad Beatam Mariam Virginem cum templo e lapidibus constructo et simili turri. Parochus: Amplissimus Reverendus Dominus Iosephus Wajda, qui et vicearchidiaconus districtus Bréed, natus anno 1796, ordinatus 1825.

Cantor: Theodorus Craeanu.

Haec parochia erat quondam possessio, et integrum eius territorium dominium monasterii monachorum ordinis Basilii Magni Breedensis, uti memoratum est sub numero 1. huius operis, indeque suum nomen accepit, sed postquam circa finem elapsi saeculi monachi illi expulsi et monasterium a suis possessionibus maxima cum iniustitia spoliatum est, in ditonem fortioris, nempe comitis Andrásy, una cum omnibus suis appertinentiis devenit.

Memorabilis a fodinis lapideis, qui lapides hic a natura artificiosissime parati reperiuntur; habet praeterea etiam fodinas calcis optimas, nec non unius castri inmemorabilis ruinas.

Distat a sede episcopali 6 miliaria.

Animae	G.C.	R.C.	Gr.n.u.	A.C.	H.C.	Jud.	Distat a matre horis
In matre	636					10	
Summa per se							

Scholam habet erectam ab anno 1850.

Proles scholares utriusque sexus 72.

Ludi magister Theodorus Craineanu, idem qui cantor.

12) Parochia *Prodanfalva*, romanice Prodanesci, germanice Prodendorf, est parochia antiqua, ecclesia ad Sanctissimos Archangelos, lignea, in statu miserabili, prout et domus parochialis. Parochus: Reverendus Dominus Basilius Moldovanu, natus anno 1808, ordinatus anno 1834. Cantor: Ioanes Papp.

Matriculas habet ab anno 1852.

Distat a sede episcopali 6 miliaria, a sede vicearchidiaconali 1/2 miliaria.

Animae	G.C.	R.C.	Gr.n.u.	A.C.	H.C.	Jud.	Distat a matre horis
In matre Summa per se	202						

Scholam non habet, neque docentem.

Proles scholares utriusque sexus essent 23.

13) Parochia *Vartelek*, romanice Fundul Cetatei, latine Fundus Castris, germanice Burggrund; parochia antiqua, ecclesia ad Sanctissimos Archangelos, cum templo et turri lapidea in statu bono, per dominos terrestres, nempe per Dominum Antonium Sebes aedificato, occasione mutationis pagi 1834 in locum modernum. Domus parochialis in statu pessimo. Parochus: Reverendus Dominus Samuel Aurelianus Cadariu, natus 1819 die 21-a Augusti, ordinatus 1842 die 23-a Iunii. Cantor: Georgius Carpenianu.

Memorabilis ab uno castro antiquo, cuius ruinae hodie quoque inveniuntur, et a quo parochia suum nomen accepit, in cuiusque loco superstat moderna ecclesia et fundus parochialis internus. Castrum hoc erat ab antiquis Romanis proavis nostris conditum, prout videtur ex aliis vestigiis, nempe: via lapidea Romanorum, tegulis, et aquae ductus eorum.

Memorabilis a calce.

Huc pertinet filia *Zilah*, romanice Zelau, germanice Waltenberg; oppidum hoc habuit nomen Ziloch usque annum 1601, diem 3-am Augusti, dum per heroem Michaellem Magnum gloriosum principem Valachiae, occasione victoriae in prelio apud Haraklány contra inconstantem Sigismundum Bathori principem Transilvaniae inito, penitus deletum in illo loco ubi erat conditum, qui locus hodie „Farkasdomb“ nuncupatur.

Oppidum hoc a Sue Majestate Maria Theresia inter titulos Caesaro-regios susceptum est, in quo statu persistit usque annum 1850.

Memorable est a Gymanasio minori evangelico-reformatorum; hic residet Tribunal Praefecturae Caesareo-regiae Szilágy Somlyoviesis, Praetura, Tribunal Praeturale et Officium Perceptorale Zilahiense.

Habet aquas minerales et balnea.

Ante annum 1849-um hic erat sedes comitatus Szolnok Mediocris et Officium Decimale.

Distat et mater et filia a sede episcopali 6 miliarie, a vicearchidiaconali autem 1 miliarium.

Matriculas habet ab anno 1824 et pro filiali.

Animae	G.C.	R.C.	Gr.n.u.	A.C.	H.C.	Jud.	Distat a matre horis
In matre	1172	6	1		60		
In filia sine templo	216	676	3	10	4095	15	1/4
Summa	1388	682	4	10	4111	15	

Schola in matre erecta est anno 1853, asseribus tecta, in statu bono, quae servit et pro filiali.

Inventus apta scholam frequentandi in ambabus utriusque sexus 140.

Ludi magister Georgius Carpenianu idem qui cantor.

In filia datur Gymnasium minus evangelico-reformatorum, schola trivialis romano-catholicorum, qui omnes sunt Armeni et Hungari quoad nationalitatem; porro schole trivialis evangelico-reformatorum cum 600 scholaribus, omnibus Hungariis.

Ambae scholae lapideae in statu optimo.

Oratorium evangelico-reformatorum lapideum prout et turris illius, in statu optimo.

Ecclesia romano-catholicorum lapidea, cum turri lignea exterius in statu neglecto.

Datum Paptelocu 1859, die 12 novembris

per Iosephum Wajda m.p.
vicearchidiaconum tractus Bredensis,
item parochum Paptelkiensem.

II

1859 noiembrie 22, POPENI. Raportul lui Iosif Vaida, viceprotopop de Brebi și paroh de Popeni, prin care înaintează Episcopiei Gherlei însemnarea șematismală pentru tractul Brebi.

Nr. 240/1859

*Illustrissime Doamne Episcopape!
Preagratioase Parente și patroane!!*

In urma preagratioasei ordinațiuni a Ilustrității Voastre din 8 octobrie a.c. sub numărău 3328 spre a se tipări schematismul Diecesan, cu filială umilița, tramitt aci accludată însemnarea pentru întreg Tractul Breedului grigei mele concreziut. Lângă care sărutind sanciele mâni rămân in Poptelecu 22, novembre s.n. 1859.

Ilustrității Voastre

cel mai umilit filiu
Iosefu Wajda m.p.
viceprotopopu.

Verso: Praesentato 26-a Novembris 1859.
3801

Wajda Iosifu viceprotopop Breedului cu datu 22 Novembre a.c. Nr. 240 face arătare schematismală.

**MICHEL LE BRAVE À GURUSLĂU. DEUX DOCUMENTS ARCHIVISTIQUES
DE 1859**

(RÉSUMÉ)

L'auteur signale les informations contenues par deux documents de 1859 sur Michel le Brave, Georges Basta et Sigismund Báthori pendant la bataille de Guruslău. Les données et les appréciations concernant Michel le Brave donnent à ces documents un valeur historique peu commune. On nous intéresse surtout: l'écho du nom et des exploits brillants du grand héros dans la conscience des masses roumaines, à travers les siècles: la réconfirmation de la date exacte du combat: 3 août 1601; l'infirmité d'une assertion, celle que Michel le Brave n'aurait pas joui de la „sympathie“ de son peuple même.

On ne peut pas ignorer non plus la valeur des informations démographiques, scolaires, confessionnelles et toponimiques, fournies sur 21 localités aux environs de la ville Zalău.

Les deux documents sont publiés en annexe, en original: latin et roumain.